

RAPORT O PRZESTRZEGANIU WOLNOŚCI RELIGIJNEJ NA ŚWIECIE W 2020 r. - POLSKA

Streszczenie

Konstytucja gwarantuje wolność wyznania i stanowi, że religia jest osobistym wyborem, a wszystkie kościoły i związki wyznaniowe mają równe prawa. Stosunki z Kościołem rzymskokatolickim reguluje konkordat ze Stolicą Apostolską. Stosunki z 14 grupami wyznaniowymi regulują ustawy i porozumienia zawarte przez rząd z ich przedstawicielami. Prawo zabrania obrazy uczuć religijnych w przestrzeni publicznej. W lipcu prokurator generalny wniósł sprzeciw od podjętej w styczniu tego samego roku decyzji o wpisie Reformowanego Kościoła Katolickiego w Polsce do rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych. Podstawą sprzeciwu był fakt, że wspólnota dopuszcza zawieranie małżeństw jedнопłciowych. Władze miasta Jasło przystąpiły do budowy drogi przebiegającej przez teren, który Komisja Rabiniczna ds. Cmentarzy uznała za cmentarz żydowski. Po odkryciu kilku grobów, pomimo sprzeciwu Komisji, dokonano ekshumacji i pochówku na innym cmentarzu. W ciągu analizowanego roku rozstrzygnięto 22 spośród 2 938 spraw dotyczących zwrotu majątku związków wyznaniowych. W roku poprzednim rozstrzygnięto 151 takich spraw. W trakcie kampanii prezydenckiej prezydent Andrzej Duda i prezes Prawa i Sprawiedliwości Jarosław Kaczyński, a także politycy opozycji, wyrażali sprzeciw wobec restytucji żydowskiego mienia bezspadkowego z czasów Holokaustu. Kontrolowane przez władze media podczas kampanii prezydenckiej wiosną i latem stosowały antysemitkę retorykę. W okresie objętym niniejszym raportem niektórzy przedstawiciele opozycji parlamentarnej dopuścili się wypowiedzi antysemitkich. Wyżsi urzędnicy państwowi uczestniczyli w wydarzeniach upamiętniających Holokaust.

W 2019 r. (najświeższe dostępne dane) władze prowadziły postępowanie przygotowawcze dotyczące 370 incydentów o podłożu religijnym, w porównaniu z 429 incydentami w roku poprzednim. Spośród zgłoszonych incydentów 182 miało charakter antysemitki, 112 - antymuzułmański a 76 - antykatolicki. Statystyki za 2020 r. nie były dostępne. Zanotowano fizyczne napaści na duchownych rzymskokatolickich oraz przypadki niszczenia mienia i rzymskokatolickiego i żydowskiego. Dwudziestego piątego października demonstranci walczący o prawo do aborcji zakłócali nabożeństwa i dewastowali kościoły katolickie w całym kraju w reakcji na wyrok Trybunału Konstytucyjnego zaostrzający przepisy antyaborcyjne. Odnotowano 22 przypadki zakłócenia mszy i 79 aktów wandalizmu

w związku z orzeczeniem TK. W Internecie nadal zamieszczano antysemickie wypowiedzi, szczególnie podczas kampanii prezydenckiej.

Ambasador Stanów Zjednoczonych, przedstawiciele ambasady i konsulatu oraz odwiedzający Polskę amerykańscy urzędnicy państwowi rozmawiali z przedstawicielami rządu o zapobieganiu dyskryminacji, stanie postępowań dotyczących zwrotu mienia prywatnego oraz zwalczaniu antysemityzmu. W styczniu Sekretarz Skarbu przewodniczył delegacji Stanów Zjednoczonych podczas obchodów 75. rocznicy wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau, a Sekretarz Stanu USA ogłosił decyzję o przekazaniu kwoty dwóch milionów dolarów na rzecz Fundacji Auschwitz-Birkenau. W maju, październiku i grudniu specjalny wysłannik Departamentu Stanu USA ds. Holokaustu w ramach wirtualnych spotkań z przedstawicielami środowisk żydowskich, akademikami i działaczami organizacji społeczeństwa obywatelskiego rozmawiał o antysemityzmie, pamięci o Holokauście i edukacji oraz innych ważnych dla społeczności żydowskiej kwestiach. Ambasador Stanów Zjednoczonych, przedstawiciele ambasady i konsulatu spotykali się z przedstawicielami środowisk chrześcijańskich, żydowskich i muzułmańskich, w celu omówienia zagadnień restytucji, pamięci o zagładzie i edukacji, proponowanych zmian przepisów ograniczających ubój rytualny, wysłuchali obaw tych środowisk dotyczących nietolerancji, antysemityzmu i nastrojów antymuzułmańskich. Ambasada i Konsulat Generalny w Krakowie współpracowały z liderami społeczności żydowskich i muzułmańskich w zakresie przeciwdziałania nastrojom antysemickim i antymuzułmańskim oraz sponsorowały wymianę informacji, dyskusje okrągłego stołu, wydarzenia kulturalne i stypendia naukowe promujące dialog międzywyznaniowy i tolerancję religijną.

Rozdział I. Demografia religii

Według szacunku rządu USA liczba mieszkańców Polski kształtuje się obecnie na poziomie 38,3 mln (dane z połowy 2020 r.). Według Rocznika Statystycznego RP z 2020 r., który publikuje dane na temat liczebności wspólnot wyznaniowych dobrowolnie przekazujących informacje do publikacji, niemal 85% populacji identyfikuje się z wyznaniem rzymskokatolickim. Następne w kolejności wspólnoty religijne to Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, liczący około pół miliona członków (zdaniem grup wyznaniowych liczba wyznawców prawosławia od 2014 r. podwoiła się wraz z napływem migrujących pracowników ukraińskich) oraz Świadkowie Jehowy, zgłaszający około 116 tysięcy członków. Pozostałe wyznania to luteranie, zielonoświątkowcy, Starokatolicki Kościół Mariawitów, Polski Narodowy Kościół Katolicki, Kościół Adwentystów Dnia

Siódmego, baptyści, Kościół Chrystusa, metodyści, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, Międzynarodowe Towarzystwo Świadomości Kryszny i buddyści. Niektóre organizacje żydowskie szacują liczbę wiernych na 20 tysięcy, podczas gdy inne szacunki, w tym szacunki naczelnego rabina Polski Michaela Schudricha, mówią o 40 tysiącach. Społeczność muzułmańska szacuje liczbę muzułmanów na 25 tysięcy, są to głównie sunnici. Około 10 procent muzułmanów to etniczni Tatarzy, grupa obecna w kraju od kilkuset lat.

Rozdział II. Przestrzeganie wolności wyznania przez władze państwowe

Ramy prawne

Konstytucja gwarantuje wolność sumienia i wyznania. Stanowi, że wolność religijna obejmuje swobodę wyznawania i przyjmowania religii według własnego wyboru oraz praktykowanie jej indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, poprzez uprawianie kultu, modlitwę, uczestnictwo w ceremoniach, wykonywanie obrzędów lub nauczanie. Stanowi również, że wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne ze względu na ochronę bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Konstytucja stanowi, że „kościóły i inne związki wyznaniowe są równouprawnione”. Głosi też, że stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi opierają się na zasadach poszanowania ich autonomii i wzajemnej niezależności. Konstytucja wskazuje, że stosunki z Kościołem rzymskokatolickim określa międzynarodowy konkordat zawarty ze Stolicą Apostolską i ustawa, zaś stosunki z innymi kościołami i związkami wyznaniowymi określają ustawy uchwalone na podstawie umów zawartych przez Radę Ministrów z ich przedstawicielami.

Zgodnie z konstytucją wolność wyznania obejmuje również prawo do posiadania miejsc kultu i wykonywania praktyk religijnych. Rodzice mają prawo do moralnego i religijnego wychowywania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi lub światopoglądem filozoficznym. Religia związku wyznaniowego może być przedmiotem nauczania w szkole, przy czym nie może być naruszona wolność sumienia i religii innych osób. Konstytucja uznaje prawo mniejszości narodowych i etnicznych do ustanawiania instytucji mających na celu ochronę tożsamości religijnej. Ustawa zasadnicza zakazuje działalności partii i innych organizacji, których programy opierają się na ideologii nazistowskiej lub komunistycznej.

Kodeks karny zakazuje publicznych wystąpień, które obrażają uczucia religijne. W przypadku naruszenia tego zakazu przepisy prawa przewidują karę grzywny, zazwyczaj w wysokości 5 tysięcy zł lub karę pozbawienia wolności do lat dwóch. Takim samym karom podlega złośliwe przeszkadzanie publicznemu wykonywaniu aktów religijnych.

W myśl prawa każdy, kto publicznie przypisuje „Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu” odpowiedzialność lub współodpowiedzialność za zbrodnie nazistowskie popełnione przez III Rzeszę podczas II wojny światowej, może zostać pozwany przez Instytut Pamięci Narodowej lub odpowiednie organizacje pozarządowe, ukarany grzywną i/lub zmuszony do wycofania obraźliwego oświadczenia i wypłacenia odszkodowania państwu lub organizacji charytatywnej.

Stosunki 15 grup wyznaniowych z państwem regulują przepisy szczegółowe, określające strukturę tych stosunków oraz procedury restytucji mienia. Owe 15 wspólnot religijnych to: Kościół katolicki, Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny, Kościół Ewangelicko-Augsburski (luterkański), Kościół Ewangelicko-Reformowany, Kościół Metodystyczny, Kościół Baptistów, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Kościół Polskokatolicki, Kościół Zielonoświątkowy, Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Polsce, Kościół Katolicki Mariawitów, Kościół Starokatolicki Mariawitów, Wschodni Kościół Staroobrzędowy, Muzułmański Związek Religijny i Karański Związek Religijny. Śluby udzielane przez duchownych 11 z wymienionych wyżej grup wyznaniowych nie wymagają dalszej rejestracji w urzędzie stanu cywilnego, przy czym Kościół Katolicki Mariawitów, Muzułmański Związek Religijny, Karański Związek Religijny oraz Wschodni Kościół Staroobrzędowy nie mają tego prawa. Ponadto stosunki 168 zarejestrowanych związków wyznaniowych oraz pięciu zbiorczych organizacji religijnych (Polska Rada Ekumeniczna, Polska Unia Buddyjska, Towarzystwo Biblijne, Sojusz Ewangelicki oraz Rada Kościołów Protestanckich) z państwem nie są uregulowane ustawowo.

Prawo stanowi, że stosunki pomiędzy państwem a kościołami i związkami wyznaniowymi opierać się mają na poszanowaniu wolności sumienia i wyznania. Zasada ta zakłada oddzielenie kościołów i związków wyznaniowych od państwa; swobodę pełnienia funkcji religijnych; równość wszystkich kościołów i związków wyznaniowych, niezależnie od tego jak uregulowana jest ich sytuacja prawna; oraz ochronę prawną kościołów i związków wyznaniowych w zakresie określonym przez prawo.

Zgodnie z obowiązującym prawem przedstawiciele rządu i Kościoła katolickiego obradują w Komisji Wspólnej Przedstawicieli Rządu i Konferencji Episkopatu Polski pod przewodnictwem ministra spraw wewnętrznych i administracji oraz biskupa, obecnie arcybiskupa Gdańska, która spotyka się regularnie w celu omówienia stosunków państwo-Kościół. Rząd uczestniczy również we wspólnej komisji z Polską Radą Ekumeniczną, której przewodniczą podsekretarz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA) oraz przewodniczący Polskiej Rady Ekumenicznej (stowarzyszenia skupiającego siedem wyznań i dwa związki wyznaniowe, spośród których wszystkie są niekatolickimi wspólnotami chrześcijańskimi). Komisja spotyka się w celu omawiania kwestii związanych z mniejszościowymi kościołami chrześcijańskimi działającymi w Polsce. Działają również odrębne komisje wspólne przedstawicieli rządu i przedstawicieli Sojuszu Ewangelickiego, Kościoła luterańskiego i Kościoła prawosławnego.

Związki wyznaniowe, których działania nie regulują konkretne ustawy, mogą rejestrować się w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSWiA), rejestracja nie jest jednak obowiązkowa. Zgodnie z prawem, aby się zarejestrować, grupa musi złożyć poświadczony notarialnie wniosek wraz z danymi osobowymi przynajmniej 100 członków będących obywatelami Polski, informacje dotyczące działalności grupy na terenie kraju, opis doktryny i praktyk religijnych, status oraz adres siedziby, dane osobowe jej przywódców, opis roli pełnionej przez duchownych (jeśli dotyczy) oraz informacje o źródłach finansowania i metodach rekrutacji nowych członków. W przypadku odrzucenia wniosku o rejestrację przez ministerstwo, dany podmiot może odwołać się do sądu administracyjnego. Dopuszczalne przez prawo podstawy do odrzucenia wniosku to niespełnienie wymogów formalnych lub zawarcie we wniosku zapisów, które mogą naruszać bezpieczeństwo i porządek publiczny, zdrowie, moralność publiczną, władzę rodzicielską lub wolność, a także prawa innych osób.

Niezarejestrowane grupy mogą swobodnie modlić się, nawracać, publikować lub sprowadzać literaturę religijną oraz zapraszać zagranicznych misjonarzy, ale nie są uznawane na mocy prawa, dlatego nie mogą podejmować pewnych działań w imieniu związku, np. być właścicielem nieruchomości lub rachunku bankowego. Sto osiemdziesiąt osiem zarejestrowanych grup wyznaniowych i organizacji uznanych na mocy prawa korzysta z przywilejów niedostępnych dla grup niezarejestrowanych, takich jak pewne przywileje podatkowe (zwolnienie z opłat importowych oraz podatku od nieruchomości i podatku dochodowego od działalności edukacyjnej, naukowej, kulturalnej i prawnej a ich oficjalni

przedstawiciele są również zwolnieni z podatku dochodowego i od nieruchomości) oraz prawa do nabywania nieruchomości i nauczania religii w szkołach.

Cztery komisje rozpatrują wnioski o zwrot mienia związków wyznaniowych, złożone zgodnie z ustawowym terminem, po jednej dla Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Kościoła luterańskiego i Kościoła prawosławnego oraz jednej łączonej dla pozostałych wyznań. Komisje działają zgodnie z przepisami umożliwiającymi zwrot mienia należącego do związków wyznaniowych przed II wojną światową, znacjonalizowanego w trakcie wojny lub po wojnie. Oddzielna komisja nadzorująca zwrot mienia Kościołowi katolickiemu zakończyła działalność w 2011 r. W komisjach zasiadają przedstawiciele MSWiA oraz poszczególnych wspólnot wyznaniowych. Prawo stanowi, że decyzje wydane przez komisję w sprawie roszczeń dotyczących mienia związków wyznaniowych nie podlegają odwołaniu, jednak Trybunał Konstytucyjny orzekł w 2013 r., że strony mogą odwoływać się od decyzji komisji w sądach administracyjnych. Przedstawiciele związków wyznaniowych zasiadających w komisjach wspólnych oświadczyli, że (wbrew wcześniejszym informacjom) strony odwołały się od ostatecznych decyzji komisji. Prawo nie dotyczy nieruchomości komunalnych, które rząd sprzedał lub przekazał nowym właścicielom prywatnym po II wojnie światowej.

Nie ma kompleksowego prawa krajowego regulującego zwrot własności prywatnej. Członkowie wspólnot wyznaniowych, podobnie jak inne osoby prywatne, mogą dochodzić zwrotu majątku na drodze sądowej.

Ustawa upoważnia władze miasta Warszawy do rozwiązywania w trybie przyśpieszonym zadawnionych spraw restytucyjnych dotyczących nieruchomości w Warszawie, które są obecnie wykorzystywane do celów publicznych. Władze miasta Warszawy mają obowiązek zamieszczania zawiadomień o konkretnych nieruchomościach przez okres sześciu miesięcy, podczas którego pierwotni właściciele nieruchomości muszą zgłosić roszczenie. Po upływie sześciu miesięcy władze miasta Warszawy mogą podjąć ostateczną decyzję o dysponowaniu nieruchomością, oświadczając, że pozostanie ona własnością przeznaczoną na cele publiczne i nie będzie podlegała żadnym przyszłym roszczeniom, albo zwracając nieruchomość lub przyznając odszkodowanie pieniężne jej pierwotnemu właścicielowi. W październiku wraz ze zmianą przepisów wprowadzono nowe, pozostające poza kontrolą wnioskodawców, przesłanki zobowiązujące władze miasta Warszawy do wydania decyzji odmownej w sprawie zwrotu nieruchomości.

Zgodnie z ustawą o systemie oświaty wszystkie szkoły publiczne i prywatne prowadzą naukę religii. Zajęcia nie są obowiązkowe. Szkoła ma prawny obowiązek zapewnić lekcje dla każdego zarejestrowanego wyznania, jeśli przynajmniej siedmiu uczniów w szkole jest zainteresowanych takimi lekcjami. Każda zarejestrowana grupa wyznaniowa ma prawo do decydowania o programie nauczania oraz zapewnia nauczycieli, którzy otrzymują wynagrodzenie od państwa. Uczniowie mogą ponadto zwrócić się z prośbą o udział w nieobowiązkowych lekcjach etyki zamiast lekcji religii; zajęcia z etyki są nieobowiązkowe nawet wówczas, gdy uczniowie odmawiają udziału w lekcjach religii.

Obywatele mają prawo pozwać rząd za naruszenie wolności wyznania przewidzianej w konstytucji, a prawo zabrania dyskryminacji i prześladowania ze względu na wyznanie lub przekonania.

Konstytucja uznaje prawo do odmowy odbycia służby wojskowej ze względu na przekonania religijne, jednak przewiduje również możliwość obowiązku odbycia służby zastępczej określonej przez prawo.

Rzecznik praw obywatelskich stoi na straży praw i wolności człowieka i obywatela, w tym wolności wyznania i sumienia, określonych w konstytucji oraz innych aktach prawnych. Rzecznik jest niezależny od rządu i wybierany przez parlament.

Polska jest stroną Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Działania podejmowane przez władze

W styczniu MSWiA wydało zgodę na rejestrację Kościoła Chrześcijan Pełnej Ewangelii „Obóz Boży” oraz Reformowanego Kościoła Katolickiego w Polsce. Czternastego lipca prokurator generalny Zbigniew Ziobro złożył do MSWiA wniosek o unieważnienie rejestracji Reformowanego Kościoła Katolickiego ze względu na niespełnienie kilku wymogów. Piętnastego września MSWiA orzekło nieważność rejestracji Kościoła. MSWiA oświadczyło, że rejestracja Reformowanego Kościoła Katolickiego - jedynej zarejestrowanej grupy wyznaniowej uznającej małżeństwa osób tej samej płci - narusza konstytucję, która definiuje małżeństwo jako „związek kobiety i mężczyzny”. Kościół i rzecznik praw obywatelskich stwierdzili, że decyzja MSWiA jest niezgodna z konstytucyjnym zapisem zapewniającym autonomię i niezależność związków wyznaniowych w relacjach z państwem. Zdaniem rzecznika interwencja

prokuratora generalnego po zarejestrowaniu grupy religijnej była bezprecedensowa. Piątego października Reformowany Kościół Katolicki złożył wniosek do MSWiA o uchylenie orzeczenia z 15 września. Czwartego grudnia MSWiA podtrzymało poprzednią decyzję. W końcu analizowanego roku Reformowany Kościół Katolicki pozostawał w rejestrze i zachowywał możliwość odwołania się do sądu administracyjnego.

Według danych MSWiA w ciągu roku komisje majątkowe podjęły ostateczne decyzje w sprawie 22 z około 2 938 oczekujących na rozstrzygnięcie roszczeń grup wyznaniowych. W poprzednim roku rozstrzygnięto 151 takich spraw. Do końca roku komisje zakończyły w części lub w całości 2 863 z 5 504 spraw dotyczących roszczeń gmin wyznaniowych żydowskich uznanych za zasadne (40 roszczeń zostało wcześniej oddalonych jako bezzasadne), 981 z 1 182 roszczeń społeczności luterkańskiej, 375 z 472 roszczeń Kościoła prawosławnego i 90 z 170 roszczeń innych wyznań.

Krytycy nadal wskazywali, że przepisy regulujące restytucję mienia związków wyznaniowych nie rozwiązują kwestii spornych nieruchomości będących obecnie własnością prywatną. Kilka kontrowersyjnych, skomplikowanych spraw pozostało nierozstrzygniętych. Obejmowały one szereg przypadków, w których budynki i osiedla zbudowano na gruntach, na których pierwotnie położone były cmentarze żydowskie zniszczone podczas lub po II wojnie światowej. Społeczność żydowska nadal wskazywała, że tempo restytucji mienia wspólnot żydowskich było powolne, związane z nim koszty obsługi prawnej wysokie, a zgłaszający roszczenia często nie odzyskiwali mienia ani nie uzyskiwali rekompensat. Na przykład rozpoczęty 20 lat temu proces odzyskiwania starego cmentarza żydowskiego w Kaliszu do końca analizowanego roku nie został rozstrzygnięty. Przedstawiciele związków wyznaniowych uczestniczący w pracach innych komisji również informowali o znacznych opóźnieniach w rozpatrywaniu spraw, co przypisywali działaniom zasiadających w tych komisjach urzędników państwowych.

W ciągu roku władze Warszawy kontynuowały wdrażanie przepisów z 2015 r., których celem, jak podano, było przeciwdziałanie handlowi roszczeniami dawnych właścicieli nieruchomości. Eksperti prawa wyrażali obawy, że przepisy te ograniczają możliwości odzyskania mienia bezprawnie odebranego prawowitym właścicielom podczas II wojny światowej oraz w okresie PRL, w tym Żydom i członkom innych mniejszości religijnych. W listopadzie władze Warszawy poinformowały, że na podstawie ustawy z 2015 r. miasto wydało około 352 decyzji w sprawie roszczeń nieaktywnych złożonych przed 1950 r., spośród których oddaliło 135 roszczeń restytucyjnych wobec nieruchomości

wykorzystywanych na cele publiczne, takich jak szkoły, przedszkola, park, posterunek policji, szpital i budynki mieszkalne należące do miasta. Brak było dostępnych informacji na temat tożsamości osób ubiegających się o zwrot mienia oraz informacji o tym, czy osoby te należały do mniejszości religijnych.

Specjalna komisja rządowa kontynuowała badanie oskarżeń o nieprawidłowości w procesie restytucji mienia prywatnego w Warszawie. W 2019 r. Ministerstwo Sprawiedliwości opublikowało sprawozdanie z działań komisji w latach 2017 – 2019. Jak czytamy w raporcie, komisja uchyliła 56 decyzji restytucyjnych i nakazała zwrot nienależnego odszkodowania w wysokości 100 mln złotych. Brak było dostępnych informacji na temat liczby roszczeń ze strony przedstawicieli poszczególnych mniejszości religijnych. Kilka organizacji pozarządowych i prawników reprezentujących wnioskodawców, w tym prawników reprezentujących osoby, które przeżyły Holokaust lub ich spadkobierców, stwierdziło, że działania komisji negatywnie wpłynęły na sprawy dotyczące restytucji własności prywatnej, ponieważ decyzje administracyjne i sądowe uległy spowolnieniu w wyniku decyzji komisji.

Piętnastego kwietnia, podczas sejmowej debaty nad obywatelskim projektem ustawy o ochronie mienia bezdziedzicznego przed roszczeniami (projekt „Stop 447”), poseł Konfederacji, były kandydat na prezydenta Krzysztof Bosak określił projekt ustawy jako „pierwszy krok w kierunku ochrony polskiej własności przed nieuzasadnionymi żydowskimi roszczeniami majątkowymi”. Skrytykował też odpowiedź rządu na amerykańską ustawę o niezwłocznym uczynieniu sprawiedliwości ocalałym z Holokaustu (*Justice for Uncompensated Survivors Today - JUST*). PiS sprzeciwił się proponowanym przepisom, argumentując, że nie są one potrzebne, ponieważ Ministerstwo Skarbu Państwa automatycznie przejmuje na własność mienie bezspadkowe. Sejm skierował projekt ustawy do komisji, w której pozostał on do końca roku. Posłowie PiS mówili, że głosowali za skierowaniem projektu do komisji, by „uszanować” głos obywateli, którzy złożyli pod nim podpisy.

Restytucja stała się tematem prezydenckiej kampanii wyborczej. Ósmego lipca prezydent Andrzej Duda oświadczył, że rząd nie będzie wypłacał odszkodowań za mienie bezspadkowe i podkreślił, że nie podpisze żadnej ustawy, która uprzywilejowałaby którąkolwiek grupę etniczną w stosunku do innych. Kontynuował: „Jeśli ktoś chce odszkodowania, niech zwróci się do tych, którzy wywołali II wojnę światową”. Dziewiątego lipca prezes PiS Jarosław Kaczyński oświadczył, że wypowiedzi kandydata Platformy Obywatelskiej na prezydenta Rafała Trzaskowskiego sprzed lat, odnoszące się do potrzebnej dyskusji na temat

odszkodowań za mienie żydowskie, wskazywały, że nie ma on „polskiej duszy, polskiego serca, i polskiego umysłu”. Kaczyński stwierdził, że PiS i prezydent Duda są gwarancją, że Polska nie będzie wypłacać takich odszkodowań. Rafał Trzaskowski ogłosił 6 lipca, że nie podpisze projektu ustawy o zwrocie mienia bezspadkowego.

W czerwcu przedstawiciele polskiej i międzynarodowej społeczności żydowskiej i inne osoby oskarżały kontrolowane przez rząd media publiczne o emisję materiałów zawierających treści antysemitki w trakcie kampanii prezydenckiej. Piętnastego czerwca państwowa telewizja TVP wyemitowała program z wypowiedziami dziennikarzy, którzy twierdzili, że główny kontrkandydat urzędującego prezydenta, jeśli zostanie wybrany, wykorzysta fundusze publiczne do „zrekompensowania Żydom” zwrotu prywatnej własności. W materiale można było usłyszeć również, że podejście kandydata do restytucji „nie jest oparte na interesie Polski” i zobaczyć obrazy Izraela, znanego amerykańskiego biznesmena żydowskiego pochodzenia, obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau i pieniądze wypadających z torby.

Szesnastego czerwca p.o. dyrektora American Jewish Committee na Europę Środkową Sebastian Rejak wysłał list do Rady Etyki Mediów, organizacji powołanej przez dziennikarzy do monitorowania mediów, w którym zaznaczył, że relacje w telewizji publicznej mogą „podsycać nienawiść i pogardę do Żydów na świecie oraz do polskich Żydów”. Siedemnastego czerwca Rada Etyki Mediów w odpowiedzi powtórzyła zastrzeżenia Rejaka i wskazała inne problematyczne przedwyborcze audycje TVP. Rada uznała, że audycje te naruszały Kartę Etyczną Mediów oraz oświadczyła: „rozniecanie antysemityzmu, rasizmu i nienawiści wobec mniejszości nie leży w interesie kraju.”

Osiemnastego czerwca naczelny rabin Polski Michael Schudrich wydał wraz ze Związkiem Gmin Wyznaniowych Żydowskich w RP wspólne oświadczenie, w którym stwierdzono, że „media publiczne powinny edukować i integrować, a nie dzielić”, dodając, że „wszyscy musimy występować przeciwko wykorzystywaniu antysemityzmu lub nienawiści do jakiegokolwiek innej grupy do celów politycznych”. Dwudziestego dziewiątego czerwca Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie przedstawiła ocenę pierwszej tury wyborów prezydenckich, w której stwierdziła, że telewizja publiczna stała się „narzędziem kampanii wyborczej urzędującego prezydenta”, a relacje miały „wyraźne podteksty ksenofobiczne i antysemitki”.

Trzydziestego pierwszego lipca poseł Konfederacji Grzegorz Braun, odnosząc się do publikacji raportu JUST, stwierdził, że Departament Stanu USA „występuje w roli ochroniarza żydowskich szantażystów”, a raport nazwał próbą „wymuszenia na Polsce (...) stworzenia precedensu dla [korzyści] Żydów”. Braun powiedział, że nadszedł czas, aby niższa izba parlamentu przyjęła wcześniej zgłoszone z inicjatywy obywatelskiej przepisy zakazujące zwrotu mienia bezspadkowego. Braun stwierdził, że rząd jego kraju dezinformuje opinię publiczną, bagatelizując „poważne zagrożenie”, jakie niosą ze sobą takie próby.

Dziewiętnastego lutego Komisja Rabiniczna ds. Cmentarzy, kierowana przez naczelnego rabina Polski Michaela Schudricha, wezwała do natychmiastowego zablokowania budowy drogi pod Jasłem, która miała przebiegać przez cmentarz żydowski. Lokalne władze zaprzeczyły jakoby teren ten był częścią cmentarza, jednak podczas przygotowywania gruntu pod budowę odkryto kilka grobów. Pomimo apeli naczelnego rabina, 12 czerwca władze Jasła zarządziły ekshumację ciał. W tym samym dniu Adam Pawluś, starosta powiatu jasielskiego, zwołał zebranie miejskie i poinformował obecnych, że ekshumacje odbyły się pomimo sprzeciwu Komisji, ponieważ: „działamy zgodnie z polskim prawem, bo żyjemy na polskiej ziemi i nie mieszamy się do spraw, które są załatwiane w Izraelu”. Z upoważnienia wojewody podkarpackiego Ewy Leniart, wbrew sprzeciwom Komisji, szczątki zostały ponownie pochowane 27 października na pobliskim cmentarzu ofiar II wojny światowej.

Dwudziestego siódmego lutego poseł Konfederacji Janusz Korwin-Mikke powiedział: „W wyniku pogromów [ludności żydowskiej] przeżywali najsilniejsi i najzdolniejsi [Żydzi]... Żydzi są potęgą, bo mieli pogromy”. Dodał: „Nawet są teorie, że rabini specjalnie prowokują pogromy właśnie po to, żeby Żydzi przeżywali i wtedy jest selekcja naturalna.”

Dwudziestego drugiego stycznia niezależna posłanka do Parlamentu Europejskiego Sylwia Spurek udostępniła w mediach społecznościowych obraz porównujący przemysł mięsny do Holokaustu. Wizerunek przedstawiał krowy w rzeźni w więziennych pasiakach z żółtą gwiazdą.

Dwudziestego ósmego stycznia Prokuratura Rejonowa Warszawa-Śródmieście skierowała do sądu akt oskarżenia wobec artystki, która w lipcu 2019 r. zainicjowała internetową sprzedaż tęczowych wisiorów z postacią Matki Boskiej w kształcie wagi. Artystce postawiono zarzut obrazy uczuć religijnych poprzez publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej, za co grozi do dwóch lat

więzienia. Pod koniec analizowanego roku termin rozprawy nie był wyznaczony, a artystka nie przebywała w areszcie.

W kwietniu Prokuratura Rejonowa w Wałbrzychu postawiła zarzuty mężczyźnie, który w 2018 r. zamieszczał w Internecie antysemickie wpisy. Zdaniem prokuratury, mężczyzna nawoływał do nienawiści na tle narodowościowym, obrażał osoby narodowości żydowskiej oraz publicznie pochwalał Holokaust, twierdząc, że zabijanie Żydów podczas II wojny światowej było zjawiskiem pozytywnym. W przypadku skazania mężczyźnie grozi do trzech lat pozbawienia wolności. Na koniec roku nie było żadnych dodatkowych informacji na temat statusu tej sprawy.

Pierwszego lipca Prokuratura Rejonowa w Płocku wydała oświadczenie, w którym poinformowała o skierowaniu do sądu aktu oskarżenia przeciwko trzem osobom w związku z obrazą uczuć religijnych w 2019 r. Osoby oskarżone tworzyły i umieszczały w różnych miejscach na terenie Płocka naklejki przedstawiające Matkę Boską Częstochowską z aureolą w kolorach tęczy. Niektóre naklejki były rzekomo umieszczane na koszach na śmieci i przenośnych toaletach. W 2019 r. policja zatrzymała, a następnie zwolniła jedną z trzech osób objętych aktem oskarżenia. W przypadku skazania oskarżonym może grozić do dwóch lat więzienia. Proces został zaplanowany na początek 2021 r.

Prokuratura Okręgowa w Częstochowie poinformowała 3 grudnia o skierowaniu do sądu aktu oskarżenia o obrazę uczuć religijnych. Oskarżony użył wizerunku Matki Bożej Częstochowskiej z aureolą w kolorach tęczowej flagi podczas Marszu Równości w Częstochowie w 2019 r. Po osądzeniu, w przypadku skazania, oskarżonemu grozi do dwóch lat więzienia.

W sierpniu, po dwuletnim śledztwie rozpoczętym po zablokowaniu przez władze międzynarodowego koncertu planowanego w dniu urodzin Hitlera w 2018 r., prokuratura postawiła zarzuty propagowania faszyzmu 13 osobom, w tym dwóm liderom neonazistowskiej grupy Krew i Honor oraz byłemu pracownikowi gdańskiego oddziału regionalnego TVP.

Trzydziestego lipca Prokuratura Okręgowa w Warszawie wszczęła śledztwo w sprawie umieszczenia tęczowych flag na kilku warszawskich pomnikach, w tym na stojącej przed kościołem zabytkowej figurze Jezusa, jako profanacji pomników i obrazy uczuć religijnych. W grudniu prokuratorzy umorzyli śledztwo, ponieważ nie ustalono sprawców.

We wrześniu media poinformowały o przyznaniu przez rząd dotacji na stworzenie Cyfrowej Biblioteki Myśli Narodowej - internetowej kolekcji książek i innych publikacji wydanych przed II wojną światową przez polskich polityków nacjonalistycznych. Niektóre z publikacji, np. książka Stanisława Piaseckiego, redaktora naczelnego prawicowego tygodnika, zawierają treści antysemickie, w tym takie, które biblioteka poleca na swoim profilu w mediach społecznościowych.

We wrześniu niższa izba parlamentu zatwierdziła popierany przez prezesa PiS Jarosława Kaczyńskiego projekt ustawy, wprowadzający zakaz uboju zwierząt na potrzeby religijne w celach eksportowych. Jednocześnie podtrzymano zezwolenie na produkcję mięsa halal i koszernego na potrzeby krajowe. Naczelny rabin Polski Michael Schudrich i mufti Muzułmańskiego Związku Religijnego Tomasz Miśkiewicz spotkali się z parlamentarzystami, by wyrazić zaniepokojenie projektem ustawy. Wyższa izba parlamentu zagłosowała za osłabieniem zakazu. Pierwszego listopada minister rolnictwa Grzegorz Puda ogłosił, że przepisy zostaną wycofane i zastąpione innymi. Ustawodawcy nie wprowadzili nowych przepisów do końca roku.

W niższej i wyższej izbie parlamentu oraz w wielu innych budynkach publicznych, m.in. w salach lekcyjnych w państwowych szkołach, nadal wiszą krzyże.

W styczniu prezydent Andrzej Duda i inni przywódcy polityczni i religijni dołączyli do ocalałych z Holocaustu, by uczcić Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holocaustu i upamiętnić 75. rocznicę wyzwolenia obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau. W wystąpieniu prezydent Andrzej Duda powiedział: „Fałszowanie historii II wojny światowej, zaprzeczanie zbrodniom ludobójstwa i negowanie Holocaustu oraz instrumentalne wykorzystywanie Auschwitz dla jakichkolwiek celów – to bezczeszczenie pamięci ofiar, których prochy są tutaj rozsypane. Prawda o Holokaucie nie może umrzeć”. Premier Mateusz Morawiecki wziął udział w osobnych uroczystościach w Berlinie, gdzie również wypowiedział się przeciwko negowaniu i zniekształcaniu historii Holocaustu.

Czternastego stycznia prezydent Andrzej Duda był gospodarzem spotkania noworocznego dla przedstawicieli kościołów, związków wyznaniowych oraz mniejszości narodowych i etnicznych. Prezydent zaznaczył, że wszystkie uczestniczące w spotkaniu wspólnoty mają swoje miejsce w państwie, podkreślił ich współpracę i otwartość na dialog, „braterstwo” i „dobre współistnienie”.

Dwudziestego czwartego marca, w Narodowym Dniu Pamięci Polaków ratujących Żydów – święcie państwowym ustanowionym w 2018 r. dla uczczenia obywateli polskich, którzy z narażeniem życia ratowali Żydów w czasie okupacji hitlerowskiej - prezydent Andrzej Duda nazwał Polaków ratujących Żydów „bohaterami Rzeczypospolitej” dającymi przykład „szacunku i solidarności wobec wszystkich ludzi i narodów współtworzących Rzeczpospolitą”.

Dziewiętnastego kwietnia premier Mateusz Morawiecki złożył wieniec przed pomnikiem Bohaterów Getta dla upamiętnienia 77. rocznicy powstania w getcie warszawskim.

Ósmego czerwca wicepremier Piotr Gliński i prezydent Krakowa podpisali list intencyjny w sprawie utworzenia nowego muzeum - Miejsca Pamięci KL Kraków-Płaszów - upamiętniającego ofiary byłego nazistowskiego obozu koncentracyjnego w Krakowie. Otwarcie muzeum zaplanowano na 1 stycznia 2021 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz władze miasta Krakowa zobowiązały się do wsparcia muzeum roczną dotacją w wysokości miliona złotych oraz przekazania po 25 milionów złotych na modernizację i zakup wyposażenia dla muzeum.

Piętnastego czerwca prezydent Andrzej Duda upamiętnił 80. rocznicę pierwszego transportu Polaków do Auschwitz. Prezydent złożył kwiaty w miejscu, gdzie do obozu przybył pierwszy pociąg z więźniami. W przemówieniu zaapelował o pamięć, mówiąc: „Nigdy nie zapomnimy, aby coś podobnego nigdy więcej się nie powtórzyło”.

W Warszawie, przy wsparciu finansowym Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wystawiany jest musical o polsko-żydowskich narracjach na temat Holokaustu „List z Warszawy”. Musical opowiada historię rodziny amerykańskich Żydów, która odkrywa na nowo swoje polsko-żydowskie korzenie i otrzymuje informacje o odziedziczeniu majątku w Warszawie.

Polska należy do Międzynarodowego Stowarzyszenia Pamięci o Holokauście.

Rozdział III. Postawy społeczne a poszanowanie wolności religijnej

Prokuratura Krajowa poinformowała, że w 2019 r. – ostatnim okresie dla którego dostępne były dane – prokuratorzy prowadzili dochodzenia w związku z 370 incydentami motywowanymi religijnie w porównaniu z 429 incydentami w roku poprzednim. Spośród zgłoszonych incydentów 182 miało charakter antysemicki,

112 – antymuzułmański, a 76 - antykatolicki. Dane z 2018 r. nie zawierały informacji, jakich grup religijnych dotyczyły incydenty natomiast w 2019 r. zanotowano 112 incydentów antysemitycznych, 328 – antymuzułmańskich i 66- antykatolickich. Stowarzyszenie Nigdy Więcej i wspólnoty wyznaniowe uznały, że władze nie monitorowały incydentów na tle religijnym w sposób systematyczny i wyczerpujący.

Statystyki za 2020 r. nie były dostępne, zanotowano jednak przypadki fizycznych napaści na duchownych rzymskokatolickich i zakłócenia nabożeństw w kościołach katolickich w całym kraju. Miały miejsce przypadki bezczeszczenia cmentarzy rzymskokatolickich, żydowskich i innych miejsc kultu religijnego takich jak kościoły, świątynie, miejsca pochówku.

Trzydziestego października uczestnik demonstracji przeciwko zaostrzeniu przepisów aborcyjnych, fizycznie i słownie zaatakował mężczyznę na stacji benzynowej w mieście Myślibórz. Napastnik uderzył ofiarę w twarz i brzuch. Podobno, gdy napastnik dowiedział się, że ofiara jest księdzem, ścigał ją i ponownie uderzył w twarz i głowę. Prokuratorzy oskarżyli go o znieważenie, napaść fizyczną i przemoc ze względu na przynależność religijną. Pod koniec roku mężczyzna nie przebywał w areszcie, a data procesu nie została wyznaczona.

Ósmego stycznia przed Sądem Okręgowym we Wrocławiu rozpoczął się proces mężczyzny, który w 2019 r. przed kościołem we Wrocławiu ugodził nożem księdza. Mężczyzna pozostawał w areszcie co najmniej do grudnia. W końcu roku sprawa pozostawała w toku.

Trzydziestego pierwszego lipca warszawska prokuratura skierowała do sądu akt oskarżenia przeciwko mężczyźnie, któremu zarzucono publiczne nawoływanie do zabójstwa księdza, nienawiści na tle różnic wyznaniowych oraz znieważenia wyznawców Kościoła katolickiego. Mężczyzna uczestniczący w wydarzeniu Mr. Gay Poland w Poznaniu w 2019 r. symulował poderżnięcie gardła kukle krakowskiego arcybiskupa Marka Jędraszewskiego, krytykującego „ideologię LGBT”. Przed końcem roku data procesu nie została wyznaczona.

Siedemnastego lipca prokuratura oskarżyła mężczyznę podającego się za biskupa Zjednoczonego Ekumenicznego Kościoła Katolickiego o obrazę uczuć religijnych. Oskarżonemu grozi do dwóch lat więzienia. Mężczyzna przebrał się za księdza i, zdaniem wielu obserwatorów, kpił z nabożeństwa rzymskokatolickiego podczas warszawskiej Parady Równości w 2019 r. Przed końcem roku data procesu nie została wyznaczona.

Dwudziestego piątego października uczestnicy demonstracji przeciwko zakazowi aborcji zakłócali niedzielne nabożeństwa w całym kraju i malowali graffiti na murach kościołów w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z 22 października, zakazującym aborcji w przypadku ciężkich wad lub nieuleczalnej choroby płodu. MSWiA podało, że policja odnotowała 22 przypadki zakłócenia nabożeństw i 79 przypadków wandalizmu przed kościołami katolickimi, które były reakcją na orzeczenie Trybunału. W związku z incydentami policja zatrzymała 76 osób. Kolejne przypadki wandalizmu dotyczącego kościołów katolickich w całym kraju miały miejsce na przełomie października i listopada.

Dwudziestego siódmego listopada Sąd Okręgowy w Krakowie rozpoczął proces karny przeciwko kierowniczce działu kadr IKEA za zwolnienie jednego z pracowników w 2019 r. po tym, jak pracownik ten zamieścił na stronie intranetowej firmy cytaty z Biblii mówiące, że homoseksualizm jest obrzydliwością, a homoseksualiści zostaną ukarani śmiercią. Prokuratura uznała, że kierowniczka naruszyła prawa wyznaniowe pracownika. Kilkadziesiąt organizacji pozarządowych zaprotestowało przeciwko oskarżeniu, argumentując, że reakcja kierowniczki działu kadr była zgodna z zasadą niedyskryminacji w miejscu pracy. Dziesiątego listopada w Wydziale Pracy Sądu Okręgowego w Krakowie rozpoczął się proces przeciwko spółce IKEA, który został wszczęty przez zwolnionego pracownika.

W lutym Pew Research Center opublikował wyniki badania *Spring 2019 Global Attitudes Survey* przeprowadzonego w formie wywiadów w 34 krajach. Badanie dotyczyło postaw wobec zasad demokracji, takich jak regularne wybory, wolność słowa, wolne społeczeństwo obywatelskie i wolność religijna. Jak wskazują wyniki, 76% polskich respondentów uznało wolność religijną za „bardzo ważną”, umieściło ją jednak na ósmym miejscu pod względem ważności wśród dziewięciu zasad demokracji, o które pytano.

Według sondażu opinii publicznej dotyczącego Kościoła rzymskokatolickiego przeprowadzonego przez warszawskie Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) w grudniu, 41% Polaków pozytywnie ocenia Kościół, co oznacza spadek od września o osiem punktów procentowych, natomiast 47% ocenia Kościół negatywnie, co oznacza wzrost o sześć punktów procentowych w stosunku do sytuacji sprzed trzech miesięcy. Po raz pierwszy od 1993 r. w sondażu CBOS odsetek negatywnych opinii o Kościele przewyższył odsetek opinii pozytywnych. Eksperci zajmujący się Kościołem katolickim i mediami podawali dwie przyczyny spadku poparcia: wyrok z 22 października w sprawie aborcji (przypisywany

wpływowi Kościoła na partię rządzącą) oraz przekonanie, że Kościół nie zareagował odpowiednio na serię niedawnych skandali związanych z nadużyciami seksualnymi. Sondaż wykazał silną korelację między poglądami dotyczącymi Kościoła a przynależnością polityczną: 82% zwolenników PiS pozytywnie ocenia Kościół, podczas gdy wśród zwolenników opozycyjnej Koalicji Obywatelskiej pozytywną opinię wyraża tylko 13%. W innym badaniu opinii na temat Kościoła katolickiego, przeprowadzonym w listopadzie przez IBRiS na zlecenie dziennika „Rzeczpospolita”, pozytywną opinię o Kościele wyraziło 35% respondentów. W grupie osób w wieku 18-29 lat pozytywną opinię o Kościele wyraziło 9%, negatywną 47%, a neutralną 44% pytanych.

Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego podał, że w 2019 r., ostatnim roku, dla którego dostępne były dane, 37% Polaków regularnie uczestniczyło w niedzielnej mszy świętej, w porównaniu z postkomunistycznym maksimum 50% w 1990 r.

W lutym wrocławska prokuratura skierowała do Sądu Okręgowego we Wrocławiu trzy akty oskarżenia przeciwko byłemu księdzu rzymskokatolickiemu Jackowi Międlarowi, zarzucając mu nawoływanie do nienawiści i negowanie Holokaustu w wypowiedziach z lat 2017-2018 oraz publiczne znieważenie w 2018 r. Tadeusza Mazowieckiego, pierwszego niekomunistycznego premiera po 1946 r. Przed końcem roku data procesu Międlara nie została wyznaczona. Międlar był zatrzymany w grudniu 2019 r., oskarżony o podżeganie do nienawiści wobec Żydów, po czym zwolniony tego samego dnia.

W styczniu na cmentarzu żydowskim w Sopocie mężczyzna ustawił na nagrobkach drewniane krzyże i powiesił na nich ubrania. Prezydent miasta Jacek Karnowski odwiedził cmentarz i skrytykował akt wandalizmu.

W połowie marca nieznani sprawcy namalowali swastykę i neonazistowski symbol na tablicy upamiętniającej lokalną społeczność żydowską i szczecińskich Żydów, którzy zginęli podczas II wojny światowej w obozie zagłady w Bełżcu. Policja odmówiła wszczęcia dochodzenia, ponieważ symbole zostały usunięte przed przybyciem funkcjonariuszy na miejsce zdarzenia.

Czternastego kwietnia mężczyzna obrzucił kamieniami i wybił szyby w synagodze we Wrocławiu. Wykrzykiwał również neonazistowskie hasła i wykonywał neofaszystowskie gesty. Policja zatrzymała podejrzanego 17 kwietnia i postawiła mu zarzuty propagowania totalitaryzmu oraz publicznego znieważenia na tle narodowościowym, religijnym i rasowym. Do końca roku nie podano więcej informacji na temat tej sprawy.

Dziesiątego czerwca nieznani sprawcy zniszczyli odrestaurowany niedawno mur wokół cmentarza żydowskiego w Tarnowie, umieszczając na nim antysemicki napis. Pod koniec roku policja nadal prowadziła dochodzenie w tej sprawie.

Zdaniem Stowarzyszenia Nigdy Więcej, w trakcie analizowanego roku antysemityzm w dalszym ciągu pojawiał się w debacie publicznej, zwłaszcza w trakcie kampanii prezydenckiej wiosną i latem. Zdaniem Stowarzyszenia, treści antysemickie pojawiały się w komunikatach *online*, programach ugrupowań nacjonalistycznych i skrajnie prawicowych w kanałach YouTube i na stronach mediów internetowych. Stowarzyszenie stwierdziło, że Żydzi nie byli ofiarami napaści fizycznej, niemniej jednak miały miejsce przypadki niszczenia zabytków i cmentarzy żydowskich.

Jedenastego listopada koalicja grup określanych przez obrońców praw człowieka jako ekstremistyczne i nacjonalistyczne, w tym Obóz Narodowo-Radykalny i Młodzież Wszechpolska, ponownie zorganizowała coroczny marsz z okazji Dnia Niepodległości. W przeciwieństwie do poprzednich lat, nie było doniesień o użyciu haseł antysemickich lub białej supremacji.

Dwudziestego trzeciego czerwca Roty Niepodległości, grupa powszechnie określana jako skrajnie prawicowa, zorganizowała pikietę przed Pałacem Prezydenckim w przededniu zaplanowanego na 24 czerwca spotkania prezydenta Andrzeja Dudy z prezydentem Donaldem Trumpem w Waszyngtonie. Uczestnicy wydarzenia wzywali prezydenta Andrzeja Dudę do oprostowania amerykańskiej ustawy JUST Act i odrzucenia wszelkich roszczeń restytucyjnych organizacji żydowskich. Około 30 osób demonstrowało pod hasłem: „Panie Prezydencie - nie zapłacimy! Przekaż to Trumpowi!”. Na transparentach widniały również hasła: „Nie dla roszczeń międzynarodowych organizacji żydowskich!” i „Nie damy się okraść”. W akcji wzięło udział dwóch posłów Konfederacji - Grzegorz Braun i Dobromir Sośnierz.

Siedemnastego grudnia szczeciński wydział zamiejscowy Prokuratury Krajowej skierował do sądu akt oskarżenia przeciwko dwóm mężczyznom pod zarzutem planowania zamachu terrorystycznego przeciwko muzułmanom i islamskiemu obiektowi sakralnemu. Trzeci mężczyzna został oskarżony o nielegalne posiadanie materiałów wybuchowych. Akty oskarżenia były następstwem operacji Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego z listopada 2019 r., w wyniku której w mieszkaniu w Warszawie ujawniono materiały do produkcji materiałów wybuchowych, broni i amunicji. Według rzecznika prasowego koordynatora służb specjalnych mężczyźni

planowali atak na bliżej nieokreślony islamski obiekt sakralny na terenie Polski oraz użycie substancji trujących w ataku na konkretne osoby. Według rzecznika, oskarżeni mężczyźni prezentowali skrajnie prawicowe poglądy, a ich motywem było powstrzymanie „islamizacji” kraju. Do końca roku data procesu nie została wyznaczona.

W styczniowym wywiadzie dla niemieckiego dziennika Die Welt naczelny rabin Polski Michael Schudrich stwierdził, że Polska jest bezpieczniejszym miejscem do życia dla Żydów niż niektóre inne kraje europejskie. Schudrich powiedział, że antysemityzm ma miejsce w Polsce, jednak nie przejawia się w atakach fizycznych na osoby narodowości żydowskiej.

Siedemnastego stycznia Kościół rzymskokatolicki obchodził XXIII Dzień Judaizmu, w ramach którego zorganizowano spotkania, wykłady w szkołach, pokazy filmów i wystawy na temat wiary i kultury Żydów. Główne wydarzenia miały miejsce 16-17 stycznia w Gnieźnie i obejmowały: upamiętnienie dawnych żydowskich mieszkańców Gniezna, sympozjum naukowe na temat znaczenia dnia świętego w judaizmie i chrześcijaństwie, nabożeństwo biblijne oraz konkurs piosenki żydowskiej i autorów żydowskich. W uroczystościach wziął udział naczelny rabin Polski Schudrich oraz prymas Polski abp Wojciech Polak. Inne diecezje katolickie w całym kraju, m.in. w Krakowie, Poznaniu i Rzeszowie, również zorganizowały różne wydarzenia związane z obchodami Dnia Judaizmu.

Dwudziestego szóstego stycznia Kościół rzymskokatolicki obchodził XX Dzień Islamu, którego celem było promowanie pokoju wśród wyznawców różnych religii. W Warszawie pod hasłem „Chrześcijaństwo i Muzułmanie w służbie powszechnego braterstwa” zorganizowane dyskusje, wspólne czytanie Biblii i Koranu oraz modlitwy.

Trzynastego października, w ramach VI Kongresu Kultury Chrześcijańskiej, diecezja lubelska, we współpracy z władzami samorządowymi i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II, zorganizowała debatę „Żydowskie i chrześcijańskie inspiracje dialogu”. Wydarzenie miało miejsce w kościele katolickim w Lublinie, z udziałem ówczesnego dyrektora Żydowskiego Instytutu Historycznego Pawła Śpiewaka oraz arcybiskupa łódzkiego Grzegorza Rysia.

Polska Rada Chrześcijan i Żydów zorganizowała wspólne modlitwy *online*, by zachęcać do tolerancji i porozumienia z okazji żydowskiego święta Simchat Tora 18 października.

Projekty Żywej Biblioteki, finansowane z grantów Europejskiego Obszaru Gospodarczego i koordynowane przez organizacje pozarządowe Stowarzyszenie Diversja i Lambda Warszawa, kontynuowały działalność w wielu mniejszych i większych miastach w całym kraju, w tym w Cieszynie, Katowicach, Łodzi, Warszawie, Zamościu i Żorach. W projekcie brały udział zróżnicowane grupy wolontariuszy, m.in. przedstawiciele rzymskokatolickich, żydowskich, muzułmańskich i innych grup religijnych. Żywe „książki” opowiadały swoje historie osobom, które przyszły je „wypożyczyć”. Celem projektu było promowanie tolerancji, w tym tolerancji religijnej.

Rozdział IV. Polityka i działania podejmowane przez rząd USA

Ambasador Stanów Zjednoczonych, pracownicy ambasady amerykańskiej i Konsulatu Generalnego w Krakowie oraz odwiedzający Polskę przedstawiciele amerykańskiego Departamentu Stanu spotykali się przedstawicielami Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Ministerstwa Sprawiedliwości oraz parlamentu w celu omówienia zagadnień zwrotu mienia prywatnego, antysemityzmu i przeciwdziałania dyskryminacji.

Dwudziestego siódmego stycznia sekretarz stanu USA poinformował o przekazaniu Fundacji Auschwitz-Birkenau darowizny w wielkości dwóch milionów dolarów. Fundacja otrzymała wpłatę 1 października i przeznaczy ją na konserwację obiektów znajdujących się na terenie byłych obozów koncentracyjnych Auschwitz-Birkenau.

27 stycznia Sekretarz Skarbu przewodniczył delegacji Stanów Zjednoczonych podczas obchodów 75. rocznicy wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau. Uczestnikami delegacji byli Ambasador, zastępca administratora Amerykańskiej Agencji Rozwoju Międzynarodowego, p.o. asystenta sekretarza stanu ds. europejskich i euroazjatyckich, specjalny wysłannik ds. Holokaustu oraz zastępca specjalnego wysłannika ds. monitorowania i zwalczania antysemityzmu. W wystąpieniu Sekretarz Skarbu powiedział: „Stany Zjednoczone i wszystkie kraje muszą wspólnie walczyć o wolności religijne, sprawiedliwość dla narodu żydowskiego i zwalczać antysemityzm. Musimy pamiętać o historii Holokaustu, aby podobne okrucieństwa nigdy więcej nie dotknęły żadnego narodu na świecie.”

Ambasador, pracownicy ambasady i konsulatu spotykali się z przedstawicielami i wiodącymi postaciami lokalnych społeczności żydowskich, muzułmańskich i chrześcijańskich w celu omówienia niepokojących kwestii, w tym zwrotu mienia osobom prywatnym i wspólnotom wyznaniowym, proponowanych przepisów

ograniczających ubój religijny oraz obaw tych społeczności związanych z narastającą nietolerancją oraz nastrojami antysemitycznymi i anty-muzułmańskimi.

W styczniu zastępca administratora USAID wziął udział w okrągłym stole na temat ochrony mniejszości religijnych i etnicznych zorganizowanym przez American Jewish Committee.

W styczniu zastępca administratora USAID, specjalny wysłannik do spraw Holokaustu oraz zastępca specjalnego wysłannika do spraw monitorowania i zwalczania antysemityzmu spotkali się w Krakowie z naczelnym rabinem Polski Michaelem Schudrichem i przedstawicielami lokalnej społeczności żydowskiej, aby omówić przejawy antysemityzmu, stosunki między Żydami i nie-Żydami w Polsce oraz inne kwestie ważne dla społeczności żydowskiej.

Dwudziestego drugiego października specjalny wysłannik do spraw Holokaustu wraz z przedstawicielami ambasady wziął udział w wirtualnym, dorocznym spotkaniu Komitetu Międzynarodowego Fundacji Auschwitz-Birkenau. Specjalny wysłannik pochwalił wznowienie przez Fundację wysiłków na rzecz zachowania byłych obozów koncentracyjnych w Auschwitz-Birkenau oraz rozszerzenia programów edukacji wirtualnej w czasie pandemii COVID-19. W maju, październiku i grudniu specjalny wysłannik odbył wirtualne spotkania z przedstawicielami społeczności żydowskiej, naukowcami, działaczami społeczeństwa obywatelskiego i innymi osobami w celu omówienia przejawów antysemityzmu, edukacji i pamięci o Holokauście, a także ogólnej kondycji społeczności żydowskiej w Polsce.

W dniach 16-17 listopada Departament Stanu USA wraz z Ministerstwem Spraw Zagranicznych zorganizował w Warszawie wirtualną konferencję ministerialną na temat promocji wolności religijnej. Sekretarz Stanu i Minister Spraw Zagranicznych Zbigniew Rau wygłosili przemówienia otwierające wydarzenie, które obejmowało dialog pomiędzy przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i grup religijnych.

W kwietniu Ambasador Stanów Zjednoczonych uczestniczyła w projekcie wirtualnej tablicy pamiątkowej, który zastąpił coroczny, osobisty marsz pamięci pomiędzy dawnymi obozami zagłady Auschwitz i Birkenau. W przesłaniu internetowym Ambasador oddała cześć ofiarom Holokaustu.

Dla upamiętnienia 77. rocznicy powstania w getcie warszawskim, które rozpoczęło się 19 kwietnia 1943 r., Ambasador Stanów Zjednoczonych na profilach ambasady

w mediach społecznościowych wyraziła poparcie dla corocznego programu społeczno-edukacyjnego „Żonkile”, prowadzonego online przez Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. W ramach programu na ulicach Warszawy rozdawane są tysiące papierowych żonkili przypominających o walczących i ginących w powstaniu Żydach.

W okresie objętym niniejszym raportem Ambasador wraz z ambasadą Stanów Zjednoczonych korzystała z mediów społecznościowych, wzywając do szacunku i tolerancji dla wszystkich religii, podkreślała znaczenie wolności wyznania jako podstawowego filaru i wartości silnej demokracji, potępiała przemoc motywowaną przekonaniami religijnymi i podkreślała wsparcie Stanów Zjednoczonych w walce z antysemityzmem i ochroną miejsc związanych z Holocaustem.

W czerwcu i lipcu pracownicy Konsulatu Generalnego w Krakowie uczestniczyli w wirtualnym Rajdzie Żywych zorganizowanym przez Centrum Społeczności Żydowskiej w Krakowie, zobowiązując się do przejechania rowerem, przebiegnięcia lub przejścia 90 km (odcinka od bram obozu śmierci Auschwitz-Birkenau do krakowskiej dzielnicy żydowskiej), dla upamiętnienia Holocaustu i świętowania odrodzenia życia żydowskiego w Krakowie.

Ambasada finansowała programy wymiany, przyznawała granty, uczestniczyła w konferencjach, wspierała wydarzenia edukacyjne i kulturalne promujące wolność religijną i tolerancję. Najważniejsze z nich to kontynuacja wsparcia dla musicalu „List z Warszawy” mówiącego o relacjach polsko – żydowskich i Holocaustie, Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie i wsparcie dla nowego programu muzycznego promującego spuściznę polskich Żydów. Informacje o wsparciu udzielanym tym inicjatywom ambasada Stanów Zjednoczonych zamieszczała w mediach społecznościowych.

Siódmego września przedstawiciel ambasady wygłosił przemówienie skierowane do 40 polskich edukatorów, zakwalifikowanych do udziału w ośmioletnim kursie internetowym „Nauczanie o Holocaustie i prawach człowieka poprzez sztukę”, organizowanym przez nowojorski Instytut Nauczania o Holocaustie i Prawach Człowieka im. Olgi Lengyel we współpracy z Muzeum POLIN w Warszawie i Instytutem Jad Waszem w Izraelu. W swoim wystąpieniu dyplomata podkreślił znaczenie edukacji w zwalczaniu rasizmu i dyskryminacji ze względu na wiarę czy pochodzenie etniczne.

Ambasada po raz kolejny współfinansowała doroczną konferencję edukacyjną dla polskich nauczycieli zorganizowaną przez Muzeum POLIN, która odbyła się w

listopadzie w Internecie. Ambasada wsparła finansowo udział dwóch amerykańskich prelegentów w konferencji „Emocje i historia: jak rozmawiać w szkole na trudne tematy”, ze szczególnym uwzględnieniem metod nauczania historii II wojny światowej i Holokaustu. W wirtualnym wystąpieniu ambasador pochwaliła nauczycieli za ich poświęcenie i powiedziała: „Edukacja jest podstawą zrozumienia i akceptacji - i jest najlepszym antidotum na stereotypy, rasizm i bigoterię wobec Żydów i wszystkich mniejszości na całym świecie”.

Ambasada udzielała również wsparcia osobom i organizacjom dążącym do pogłębiania znajomości dziedzictwa Żydów w Polsce. Wsparła m.in. projekt dokumentujący działania osób chroniących pamięć o Żydach w Polsce oraz program kulturalny wykorzystujący wirtualną rzeczywistość, promujący setną rocznicę wystawienia sztuki „Dybuk” w języku jidysz, dotyczącej roli, kultury i historii Żydów w Polsce.

Konsulat Generalny w Krakowie przekazywał dotacje na projekty edukacyjne i kulturalne promujące wolność religijną i zwalczanie antysemityzmu. W czerwcu i lipcu konsulat wsparł 30. edycję Festiwalu Kultury Żydowskiej w Krakowie, na który złożyło się ponad 60 wydarzeń online, prezentujących współczesną kulturę żydowską.

W sierpniu Konsulat Generalny w Krakowie sfinansował intensywny, tygodniowy kurs online prowadzony przez Centrum Żydowskie w Oświęcimiu. Kurs skierowany był do wybranej grupy nauczycieli szkół średnich oraz działaczy organizacji pozarządowych i koncentrował się na nauczaniu o antysemityzmie oraz szkoleniach antydyskryminacyjnych w szkołach.

W styczniu Konsulat Generalny w Krakowie podjął współpracę z amerykańskim artystą, aby wesprzeć inicjatywę „Oświęcim - Miasto Pokoju” na rzecz budowania pokoju, angażującą lokalnych artystów i naukowców w tworzenie wspólnego muralu dla uczczenia 75. rocznicy wyzwolenia obozu Auschwitz-Birkenau. Dwudziestego ósmego stycznia Konsul generalny wygłosił słowo wstępne podczas odsłonięcia muralu.